

Rapport 2012:47

Kristianstad 4:4 och 4:10

Arkeologisk förundersökning 2012

Ing-Marie Nilsson

Rapport 2012:47

Kristianstad 4:4 och 4:10

Arkeologisk förundersökning 2012

Ing-Marie Nilsson

Fornlämningsnr: 93:1
Kristianstad stad
Kristianstads kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134

291 22 Kristianstad

Telefon (Regionmuseets växel): 044-13 58 00

Malmö

Erlandsrovägen 5

218 45 Vintrie

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2012 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2012:47

Omslag: Stolpar i anslutning till bastionen Schleswigs vallgrav. Foto: Ing-Marie Nilsson
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund	5
Topografi och fornlämningsituation	5
Tidigare undersökningar i området	6
Syfte	7
Schakten	8
Fynd	9
Undersökningens resultat	10
Referenser	12
Administrativa uppgifter	13
Bilaga 1. Förundersökningsschaktet vid Östra Centrum	14

Fig. 1. Kristianstad kommun i Skåne

Fig. 2. Undersökningsområdets läge i Kristianstad

Sammanfattning

Sydsvensk Arkeologi AB har utfört en arkeologisk förundersökning utmed Östra Boulevarden och Nya Boulevarden inom fastigheterna Kristianstad 4:4 och 4:10 i Kristianstad innerstad, Skåne län. Undersökningen föranleddes av Kristianstad kommuns planer för ombyggnad av Östra Centrum. Vid arbetena påträffades spår av vallgraven i anslutning till stadens östra befästningssida.

Inledning

Sydsvensk Arkeologi AB utförde under perioden 19 juni - 27 juli en arkeologisk förundersökning inom fastigheterna Kristianstad 4:4 och Kristianstad 4:10 i Kristianstad innerstad, Skåne län (Fig. 1-2). Undersökningen skedde med anledning av en planerad ombyggnad av Östra Centrum, och föranleddes av omläggning av befintlig samt ny kabel. Vid undersökningen framkom rester av pålning i anslutning till vallgraven vid bastionen Schleswig samt möjligen spår av vallgraven i anslutning till bastionen Holstein.

Bakgrund

Den arkeologiska förundersökningen föranleddes av att Kristianstad kommun önskar expandera och förnya stora delar av Östra Centrum i Kristianstad. Av denna anledning görs under hela 2012 omfattande ingrepp i den omgivande gatumarken vid Östra Boulevarden och Nya Boulevarden. De aktuella arbetena påbörjades utan att tillstånd för ingrepp i fornlämning erhållits, något som uppmärksammades av personal från Sydsvensk Arkeologi AB. Kommunen lämnade därefter in en ansökan om tillstånd till Länsstyrelsen i Skåne län (Lst. dnr. 431-14211-12).

Topografi och fornlämningsituation

Undersökningsområdet är beläget på en höjd av ca 3-4 m.ö.h. och ligger i närheten av de delar av staden som hyst stadens äldsta befästningsverk åt öster, närmare bestämt bastionerna Schleswig och Holstein samt delar av den därtill hörande, igenvyllda vallgraven.

Kristianstad grundades år 1614 på initiativ av kung Christian IV. Staden ingick som en förstärkning av försvarslinjen mot Sverige. Under Christian IV:s regeringstid anlades också liknande befästningsverk i Halmstad, Laholm och Kristianopel. Kristianstad fick en strategiskt väl vald placering på Allön, en halvö vid Helgeås sankmarker. Genom staden ville den danska kungamakten åstadkomma ett starkt fäste mot svenska angrepp och ett skydd för de viktiga transportlederna i östra Danmark. I samband med att Kristianstad byggdes överfördes stadsrättigheterna från den av krig hårt drabbade staden Vä och så småningom även från Åhus.

Kristianstad är Nordens första exempel på en konsekvent genomförd renässansstad (Stewenius 1984:105). Kristianstads historiska stadsplan utgörs av ett rektangulärt regelmässigt gatunät med kvarters- och tomtindelning, med sammanlagt 190 tomter. Stadsområdet mätte ca 700 x 240 m och omgärdades av en bastionsförsedd fästningsvall. Det aktuella undersökningsområdet ligger i den östra delen av stadsområdet från 1600- och 1700-talet, i närheten av stadens östra befästningsanläggningar. För en utförligare sammanställning av försvarsverkens historia och arkeologiska undersökningar relaterade till dem, se Carlsson 2011, s. 7ff.

Tidigare undersökningar i området

I Regionmuseets arkiv finns uppgifter om fyra ärenden som berör befästningsverken i anslutning till det aktuella förundersökningsområdet i Östra Boulevarden. Undersökningarna utfördes åren 1996, 1998, 2009 och 2011.

År 1996 gjordes inom Salutorgstomten en förundersökning i samband med byggnationen för ett parkeringsdäck varvid tre sökschakt i öst-västlig riktning togs upp. I sökschakten framkom delar av en förhållandevis välbevarad grundmur som ingått i de nordöstra delarna av bastionen Schleswig. Öster om bastionens grundmur, i det område som varit vallgrav, framkom välbevarade spår av minst tre parallella pålrader. De utgjorde sannolikt rester efter en stabiliserande träspont, men kan också ha utgjort någon form av spärranordning. I området för 1600-talsvallgraven framkom mycket fuktiga kulturlager (Lenntorp 1996).

I samband med sanering av VA-ledningar och ombyggnad av Östra Boulevarden, utfördes en förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Inom ramen för undersökningen påträffades lämningar efter bastioner och murverk som ingått i Kristianstads äldsta befästningsverk från början av 1600-talet. Vid undersökningen påträffades delar av bastionerna Schleswig och Holstein, vars öst-västliga mursträckor kunde fastställas jämte förbindande kurtinmurar och utanförlöpande vallgrav (Håkansson 1999).

År 2009 gjordes en förundersökning i form av en schaktningsövervakning inom området för den f.d. bensinmackstomten på Salutorget. Då framkom att stora delar av det dåvarande undersökningsområdet var utschaktat sedan tidigare, och denna del av bastionen Schleswig var därmed inte särskilt välbevarad. I den sydvästra delen av schaktet påträffades dock ett par meter välbevarad grundmur. Dessutom påträffades en del sten samt löst trämaterial som bedömdes ha legat utanför muren. Troligen har materialet utgjort skoning till vallgraven. En nedslagen trästock tillvaratogs. Stocken tolkades som tillhörande en pålning som legat under försvarsmuren. Denna torde ha fungerat som stöd för muren i den sankna marken (Dahlén 2009).

2011 genomfördes en arkeologisk förundersökning vid Östra Centrum i Kristianstad inför en planerad utbyggnad av det befintliga köpcentret. Vid undersökningen påträffades fundamenten till en av stadens bastioner från 1600-talet. Utanför fundamenten, i den igenfyllda vallgraven, påträffades ett flertal rader av nedslagna träpålar. Dessa kunde dendrokronologiskt dateras till två faser: slutet av 1660-talet respektive början av 1750-talet. Ett blandat fyndmaterial av yngre rödgods, kritpipor, delar av buteljer och byggnadsmaterial tillvaratogs också, främst från utkastlagren utanför försvarsvallarna (Carlsson 2011).

Syfte

Enligt Länsstyrelsens beslut skulle syftet med förundersökningen i första hand vara att klargöra fornlämningsituationen inom exploateringsområdet. Ifall arkeologiskt intressanta kulturlager eller byggnadslämningar påträffades, skulle dessa dokumenteras och deras vetenskapliga värde beskrivas i en skriftlig rapport.

Metod

Detaljplaneområdet vid Östra Centrum berör i sin totala omfattning en mycket stor yta, och den aktuella förundersökningen gällde endast en mindre del längs Östra Boulevarden och Nya Boulevarden. Den yta som berördes av den nya ledningsdragningen och ombyggnaden av korsningen uppgick till ca 390 m². Ledningsschaktet i Östra Boulevarden var 180 m långt och schaktet i Nya Boulevarden var 60 m långt. Samtliga ledningsschakt var 1,3 m breda och 1,3 m djupa. Utöver detta grävdes tre kabelbrunnar, ca 6 x 4 m stora, vilka schaktades ned till ett djup av 3,30 m. Omkring 130 löpmeter schakt i Östra Boulevarden samt de mellersta och södra kabelbrunnarna hade grävts innan beslut från Länsstyrelsen erhållits, och dessa arbeten har skett utan arkeologisk medverkan. Den södra kabelbrunnen dokumenterades dock i efterhand, likaså har grävningen av den närmast anslutande sträckan om 25 löpmeter övervakats av antikvarisk personal.

Samtliga potentiella arkeologiska lämningar rensades fram för hand med hjälp av spade och skårslev. Efter framrensningen fotograferades schaktet från en rad olika vinklar och plan- och profilritningar upprättades. Schakten mättes upp medelst RTK.

Schakten

De mellersta och södra kabelbrunnarna i Östra Boulevarden hade grävts utan antikvarisk medverkan, men den södra kunde dock dokumenteras när schaktet var färdigrävt. I schaktets nederdel framkom en sluttande nedgrävningskant som kan sammanhålla med vallgraven i anslutning till bastionen Holstein.

I den norra kabelbrunnen framkom i schaktets nederdel lager som härrörde från vallgravens användningstid i form av avsatta leriga och kraftigt humösa lager (jfr. fig. 5). I schaktets sydvästra hörn framkom även en rad med fem pålar som löpte i NV-SÖ riktning, vilka bör kunna relateras till vallgravens brukningsfas. Pålarna togs inte in för datering eftersom informationen om deras konstruktiva sammanhang bedömdes som kraftigt begränsad genom schaktets lilla yta. Det är dock rimligt att förutsätta att stolparna hör samman med den pålning som tidigare påträffats i närområdet, och som daterats till 1680-talet respektive 1750-talet (Carlsson 2011, s. 17f).

Fig. 3. Pålning i det norra kabelschaktet i korsningen Östra Boulevarden/ Norra Boulevarden.

Kabelschakten utmed Östra Boulevarden och Nya Boulevarden grävdes till ett djup av 1,3 m, och berörde enbart arkeologiska lager som tolkats som utfyllnads- och raseringsmassor. Ned till ett djup av ca 0,9 m under markytan innehöll schaktet i Östra Boulevarden bärlager och igenfyllning från tidigare kabeldragningar. I Norra Boulevarden var situationen likartad, bortsett från att den övre halvmeteren här utgjordes av matjord. Under detta fanns ett fyndförande lager som tolkats som omrörda raserings- och utfyllnadsmassor.

Fynd

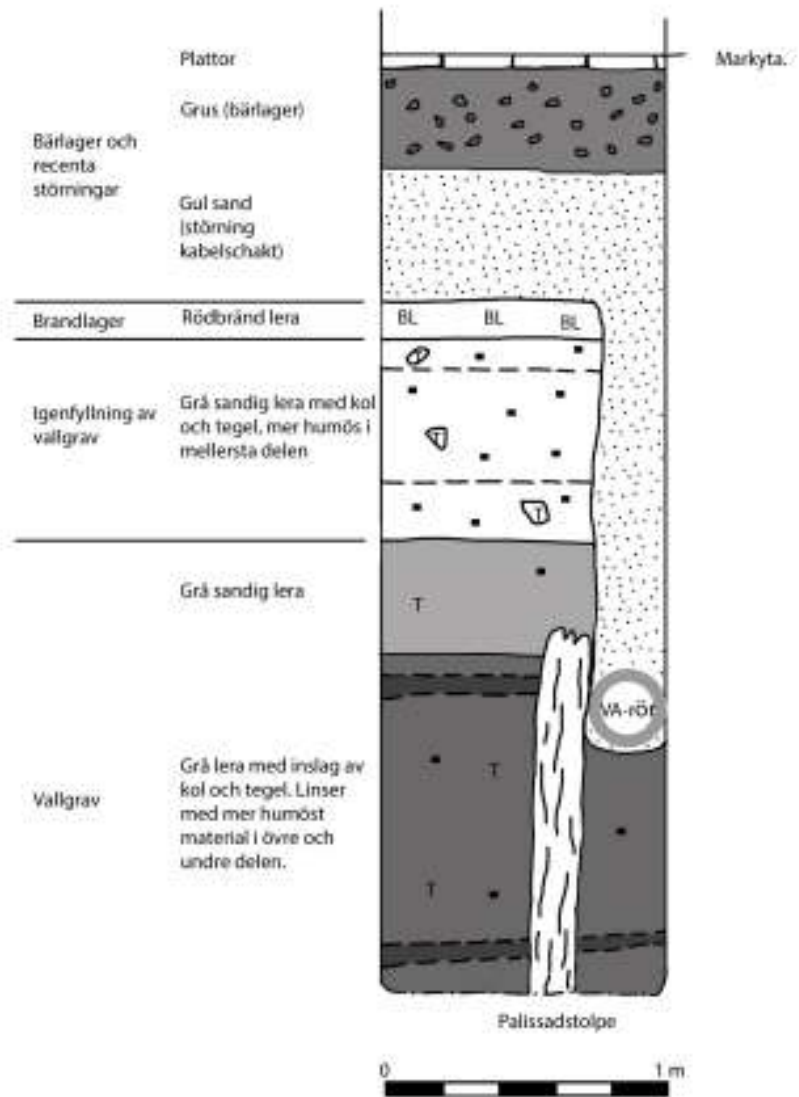
Ett mindre fyndmaterial tillvaratogs från grävningarna, i första hand keramik (huvudsakligen yngre rödgods, vitgods samt en del av en kritpipa) från raserings- och utfyllnadsmassor ovanför vallgraven, samt från lager som förmodligen avsatts i vallgraven i den södra kabelbrunnen i Östra Boulevarden. I kabelschaktet närmast den södra kabelbrunnen framkom i schaktbotten ett mynt i vad som tolkats som ett utfyllnads- eller raseringslager. Det var sannolikt fråga om ett öres kopparmynt från förra delen av 1700-talet, vilket därmed daterar denna aktivitetsfas.

Fig. 4. 1700-talsmynt funnet i Östra Boulevarden (frånsida).

Undersökningens resultat

Vid undersökningen var det framför allt i djupschakten för kabelbrunnarna som lämningar av äldre material kunde konstateras. I den södra kabelbrunnen (i närheten av Domus-huset) påträffades vad som tolkats som möjliga spår efter nedgrävningen till vallgraven i anslutning till bastionen Holstein. Tydligare spår efter vallgraven i anslutning till bastionen Schleswig kunde påvisas i det norra kabelschaktet i hörnet Östra Boulevarden/Norra Boulevarden. Här framkom även rester efter pålning som löpte i NV-SÖ riktning. Pålningen framkom på motsvarande djup och i liknande typ av lager som konstaterats vid tidigare grävningar i området. Kabelschakten grävdes endast till ett djup av 1,3 m och berörde enbart arkeologiska lager som tolkats som utfyllnads- och raseringsmassor. Vid förundersökningen framkom ett begränsat fyndmaterial, i huvudsak bestående av keramik (yngre rödgods och vitgods), en del av en kritpipa samt ett mynt från förra delen av 1700-talet. De vid förundersökningen berörda lämningarna kan samtliga hänföras till 1600- och 1700-talen.

1 Fig. 5. Profil mot väster i norra kabelbrunnen.

Referenser

Fornminnesregistret FMIS. Riksantikvarieämbetet.

Carlsson, Christer. 2011. *Kristianstad 4:4 & 4:11 vid Östra Centrum, Kristianstad innerstad. Arkeologisk förundersökning 2011*. Sydsvensk Arkeologi AB Rapport 2011:60.

Dalén, Johan. 2009. *Bastion Schleswig. FU/Schaktningsövervakning, 2009*. Regionmuseet Kristianstad Rapport 2009:45. Kristianstad.

Håkansson, Anders. 1999. *Skåne län, Kristianstads kommun, Kristianstad, Ö Boulevarden. Arkeologisk förundersökning 1998*. Regionmuseet i Skåne Rapport 1999:1.

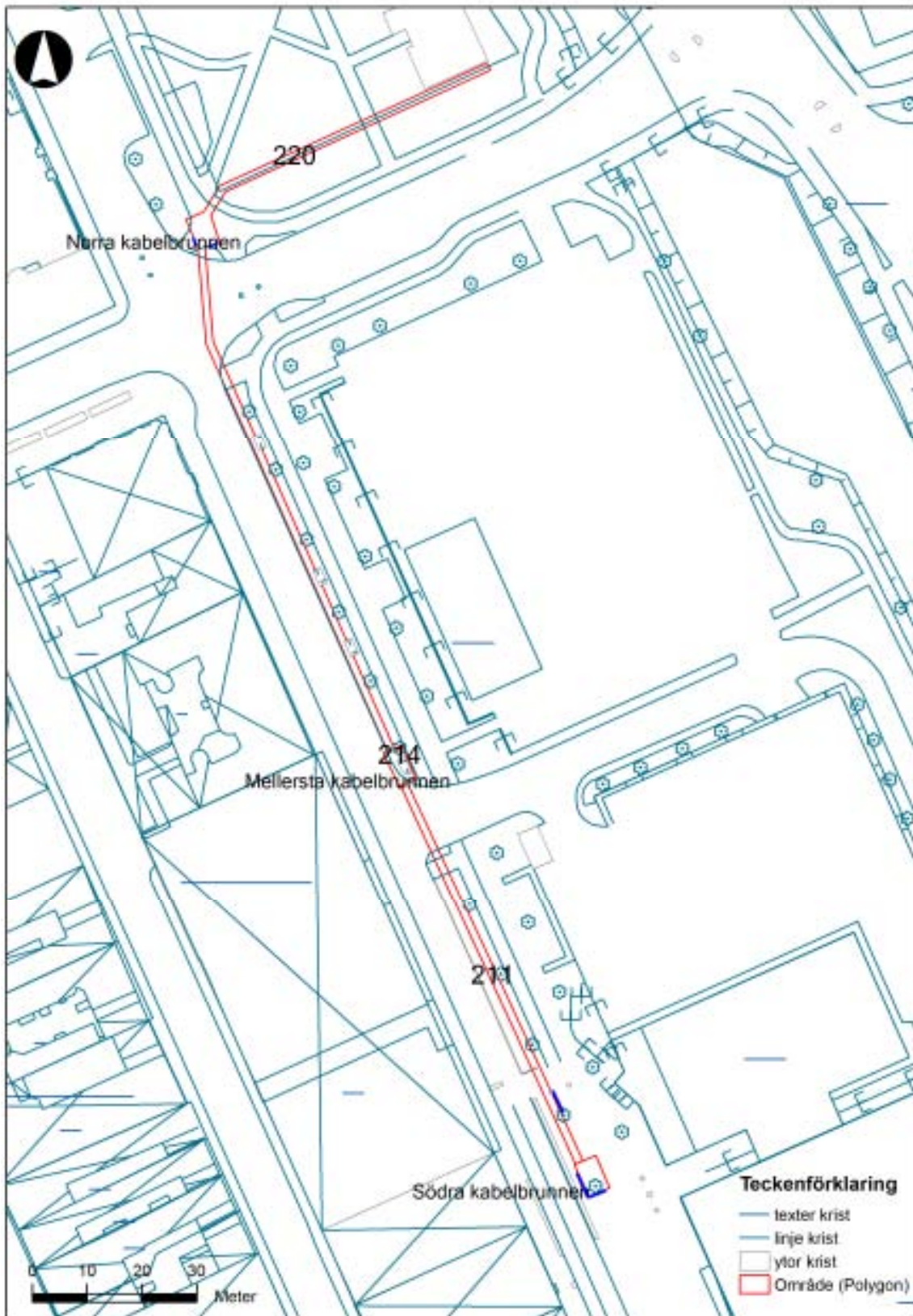
Lenntorp, Karl-Magnus. 1997. *Skåne, Kristianstads kommun, Kristianstad, Salutorget. Förundersökning 1996*. Länsmuseet i Kristianstad 1997:2. Kristianstad.

Stewenius, J. 1984. *Kulturmiljövårdsprogram för Skåne*. Länsstyrelsen i Kristianstad.

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	SA 120047
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-14211-12
Datum för beslut:	2012-06-20
Län:	Skåne
Kommun:	Kristianstad
Socken:	Kristianstad
Fastighet:	Kristianstad 4:4 och 4:10.
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 3D 2j
Koordinatsystem:	RT90, 2,5 gon väst
X koordinat:	6 212 692,01
Y koordinat:	1 397 261,57
Höjdsystem:	RH 70
M ö.h.	3-4 m ö h
Fältarbetstid:	19 juni 2012 - 27 juli 2012
Antal arbetsdagar:	2,75
Antal arkeologtimmar:	22
Antal maskintimmar:	-
Exploateringsyta:	390 m ²
Undersökt yta:	80 m ²
Platschef:	Ing-Marie Nilsson
Personal:	Christer Carlsson
Uppdragsgivare:	Kristianstad kommun
Tidigare undersökningar:	1996, 1998, 2009, 2011
Fynd:	Lunds Universitets Historiska Museum, nr: 32 202.
Dokumentationsmaterial:	Fotografier och ritningar, Regionmuseet i Kristianstad
Kostnader:	34 900 SEK

Bilaga 1. Förundersökningsschaktet vid Östra Centrum

Bilaga 1. Förundersökningsområdets läge i Kristianstad. Profiler har markerats med blått.

Sydsvensk Arkeologi AB

Rapporter 2012

1. Fastigheten Kristianstad 4:4, Kristianstad stad, FU 2011, Christer Carlsson
2. Innerstaden 1:14 – Södergatan, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun, FU 2011, Ingrid Gustin
3. Skanörs kyrka och kyrkogård, Skanör med Falsterbo socken, Vellinge kommun, FU 2004 och 2005, Lars Salminen & Ingrid Gustin
4. Stallbyggnad vid Ugerups säteri, Köpinge socken, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
5. Invändiga arbeten i Vä kyrka, Vä socken, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
6. Husbyggnation inom fastigheten 61:113, Gualöv socken, Bromölla kommun, SU 2011, Christer Carlsson
7. Öllsjö 67:1, Skepparslöv socken, Kristianstad kommun, AU 2011, Ylva Wickberg
8. Skanör 40:12, Vellinge kn, FU 2011, Per Sarnäs
9. Provgropar inom Kristianstad 4.4, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, FU 2011, Christer Carlsson
10. Vintrie Park – område C1. Fastighet Vintrie 20:1, Bunkeflo socken, Malmö kommun, FU 2011. Kristian Brink
11. Fastigheten Kristian IV, Rådhuset, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, SU 2011, Christer Carlsson
12. VA-ledningar i Järnvägsgatan m.fl., Ängelholm, Ängelholms kommun, FU 2011, Jan Kockum
13. Sankt Gertrud 4, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun, FU 2012, Per Sarnäs
14. Kabeldragning vid Östra Centrum, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
15. Borgeby 16:8. Ny maskinhall 2011, Lomma kommun, FU&SU 2010-2011, Lars Salminen
16. Rödragning inom Kristianstad 93:1, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
17. Tygelsjö 76:1. Tygelsjö socken, Malmö kommun. FU 2011, Joakim Frejd
18. Kvarteret Minerva 24, Helsingborgs stad, Helsingborgs kommun. FU, schaktövervakning, 2012. Thomas Linderöth
19. Dösemarken – Limhamn 155:501, Malmö 126 & 129, Hyllie sn, Malmö Stad, Skåne, SU 2010. Åsa Berggren & Kristian Brink
20. Degeberga 26:3, Degeberga socken, Skåne, SU 2011. Tony Björk & Ylva Wickberg
21. Fjärrvärme i Vallgatan, Gamla Skeppsbron och Snidaregatan i Åhus, Åhus stad, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
22. Husie 172:123, Husie socken, Malmö kommun. SU 2011. Joakim Frejd.
23. Stävie kyrkogård, Stävie socken, Kävlinge kommun. FU 2009. Therese Ohlsson.
24. Stjärnan 1, Malmö stad, Malmö kommun. FU 2011. Therese Ohlsson.
25. Uranienborg. S:t Ibb socken, Landskrona kommun. FU 2003. Therese Ohlsson.
26. Örja 1118, 11:1. Örja socken, Landskrona kommun. FU 2003. Lars Salminen och Therese Ohlsson.
27. Husvik. S:t Ibb socken, Landskrona kommun. FU 2003. Therese Ohlsson.
28. Yngsjö 295:2 m.fl. Åhus socken, Kristianstad kommun. AU 2012. Thomas Linderöth.
29. Limhamn 155:355 m.fl. Område 1, Bunkeflo 24:1, Hyllie socken, Malmö kommun. AU 2012. Kristian Brink.
30. Västra Klagstorp 56:1. Västra Klagstorps socken, Malmö kommun. FU 2012. Therese Ohlsson.
31. Byte av elanläggningar i Sövde kyrka. Arkeologisk förundersökning, schaktövervakning 2012. Fornlämning 65, Sövde socken, Sjöbo kommun. Thomas Linderöth.
32. Kv. Gamla staden 8:8, Mariakyrkan. Arkeologisk förundersökning, schaktningsövervakning 2012. Fornlämning RAÄ 42, Helsingborgs stad, Helsingborgs kommun. Thomas Linderöth.
33. Härlöv 50-53, Kristianstad sn, Kristianstad kommun. SU 2010-2011. Ylva Wickberg.
34. Jörgen Kristoffersen 6, Kristianstad stad, Kristianstad kommun. FU 2012. Christer Carlsson.
35. Vattentornsvägen & Västra Boulevarden. Kristianstad stad, Kristianstad kommun. FU 2012. Christer Carlsson.
36. Kv. Möbelsnickaren 9. Åhus stad, Kristianstad kommun. FU 2011. Jan Kockum & Christer Carlsson.
37. Stora Hammar 6:30, 16:136 & 16:137. Stora Hammar sn, Vellinge kn. AU 2012. Per Sarnäs.
38. Kristianstad 4:4 och 4:18, Kristianstad stad, Kristianstad kommun. FU 2012. Ylva Wickberg.
39. Klagstorp 56:1, fornlämning nr 18, Västra Klagstorp socken, Malmö kommun. FU 2012. Thomas Linderöth.
40. Åsumtorp 54:30 m fl. Kristianstad sn, Kristianstad kn. FU 2011. Bertil Helgesson & Ylva Wickberg.
41. Köpinge 21:24 m.fl. Arkeologisk slutundersökning 2011 inom fornlämning Stora Köpinge 100, Stora Köpinge socken, Ystads kommun, Skåne län. Thomas Linderöth.
42. Magnus Stenbock 1. Fornlämning nr 20, Malmö stad, Malmö kommun. FU 2012. Thomas Linderöth.
43. Ändring av minneslund vid Jonstorps kyrkogård, Jonstorps socken, Höganäs kommun. FU 2012. Thomas Linderöth.
44. Altona 21, Lybeck 10 och Innerstaden 1:14, fornlämning nr 20 i Malmö stad, Malmö kommun. FU 2012. Thomas Linderöth.

45. Vä 2:107. Fornlämning 269 & 271, Vä socken, Kristianstads kommun i Skåne län. Särskild undersökning 2010. Bertil Helgesson.
46. Bjäresjö kyrka. Bjäresjö socken, Ystad kommun. Arkeologisk förundersökning 2010. Ing-Marie Nilsson.

